

GABRIELLA BEVILACQUA. *Antiche iscrizioni augurali e magiche dai codici di Girolamo Amati. Antiquaria - collezionismo - codici antichi. Opuscula Epigraphica dell' Università degli Studi di Roma - La Sapienza, Dipartimento di Scienze Storiche, Archeologiche, Antropologiche dell' Antichità, vol. 2, Roma 1991, str. 61 + 8 tabli ilustracija.*

G. Bevilacqua objavila je u ovoj studiji četrdeset devet natpisa na gemama i pločicama iz rukopisne zaostavištine Girolama Amatia – istraživača u Vatikanskoj biblioteci iz prve polovine prošlog stoleća (od 1804 do 1834 godine). Objavljeni tekstovi većinom su na grčkom jeziku, a po svojoj sadržini mahom magijskog karaktera (amajlije i *defixiones*). Mesto nalaza uglavnom im je nepoznato, ali je skoro sigurno da većinom potiču iz Rima i okoline. Od vremena kada ih je Amati video, pa do danas, ove game i pločice delom su došle u posed evropskih muzeja, što znači da je autor morao da uloži veliki trud da ih locira i identifikuje po muzejskim katalozima.

Korpusi epigrafskih spomenika po pravilu ne obuhvataju natpise na gemama, tako da je najkompletnija zbirka još uvek ona koju je Edmond Le Blant objavio 1898 (*750 inscriptions de pierres gravées*, Paris 1898). Situacija je povoljnija što se tiče natpisa na olovnim pločicama, takozvanih *defixiones* (kletve): pored dva stara korpusa Audolenta i Wünschsa, u pripremi su dve odvojene zbirke pločica na grčkom i latinskom jeziku. Istraživači kojim je poznat ogroman broj novih nalaza nakon pomenuta dva korpusa, znaju sa kolikim se nestrpljenjem čeka pojava nove edicije.

Izdavači epigrafskih spomenika posebnu odbojnost pokazuju prema takozvanim „gnostičkim“ gemama – amajlijama. S obzirom na nerazumljivost ovih poznih tekstova, odnosno njihovu zbujujuću mešavinu varvarskog grčkog, semitskog i koptskog, upotrebljenu da se iskažu isto toliko nerazumljive magijske formule, ova odbojnost nimalo ne čudi.

Sadržina tekstova na gemama i pločicama u izdanju G. Bevilacqua obuhvata širok dijapazon od dobrih želja, profilaktičkih i ljubanih formula, do kletvi protiv urokljivog oka, bolesti i zlih duhova. Okvirno se mogu datovati u carski i poznocarski period.

Prvu grupu gema (br. 1–8) autor je označio kao *iscrizioni augurali*. Na njima su uklesane dobre želje za vlasnika (na primer, „nosi uvek u zdravlju!“ „čuvaj onog ko nosi!“ i slično), koje se najčešće tiču zdravlja, odnosa sa okolinom, uspeha u najširem smislu reči.

Drugu grupu (br. 9–15) čine natpisi sa imenom vlasnika game: Teodula, Ami (n)ta, Onesima, Telefos, Atalanta i sl. Na ovim gemama ponekad nalazimo i reljefne predstave vlasnika ili bogova. Na gemi br. 15, skarabeju sa predstavom žene u sedećem stavu i nagog ratnika sa kopljem, štitom i kacigom, uklesana su četiri etrurska slova (VAOP), koja su različito čitana kao Pathr(oklos), Laod(ameia) ili Laor. Gema br. 16, koja glasi: „Sarapis pobeđuje zavisti!“ i nosi predstavu boginje sa kalatosom na glavi i žezlom, poznata je i objavljivana ranije. Njome se potvrđuje apotropejska funkcija Sarapisa, panteističke figure poznog paganizma, posebno u sinkretističkoj formi Zevs–Sarapis.

Gnostičke game–amajlije predstavljene su brojevima 17–33. Na njima srećemo ime gnostičkog božanstva Abrasaxa (ili Abraxasa), koji se, po učenju najstarijeg gnostičara Basileida (vreme Hadrijana i Antonina Pija), nalazi na čelu natčulnog sveta i vlada hijerarhijom bića apstraktnih imena, sve do anđela na najnižem stupnju. Zatim, tu su i imena nekih od sedmorice arhonata, poznatih iz Origenovog prikaza učenja sekte ofita: Iao, Sabatoh, Adonai, Mihael, Suriel, kao i mešavina egipatskih i persijskih teonima: Harpokrat, Hnubis, Hator, Ahoris, Oromasdes. Za gemu br. 21 poznato je mesto nalaza – hram u Denderi u Egiptu. Reljefna predstava prikazuje Afroditu, a na poleđini je zapisano jedno od njenih „tajnih imena“: Arrorifrasis. Autor, gde god je to moguće, povlači analogije sa magijskim tekstovima na papirusima, koji često pomažu u identifikaciji nejasnih termina.

Zlatne i olovne pločice publikovane su pod brojevima 34–38. Zlatne pločice od tankog zlatnog lima sadrže tekstove kojima se priziva zaštitu bogova ili dobrih duhova protiv zla i urokljivog oka. Umotane i odložene u posebnoj futroli, nošene su obično

oko vrata. Na br. 34 ponovo srećemo ime Abraxasa, na br. 35 priziva se Zevs-Sarapis i njegovo milosrđe, a na br. 37 Eolaios, Bel, Adonai i Sabaoth. Pločica br.38, ispisana sa obe strane, sadrži tekst kletve protiv nekog roba Servata.

Geme sa latinskim natpisima objavljene su pod brojevima 39-49. Na njima nalazimo imena vlasnika.

Knjiga Gabrielle Bevilacqua, posvećena tekstovima sa antičkih gema i pločica iz rukopisne zaostavištine Girolama Amatia, pokazuje široku obaveštenost autora, neophodnu za snalaženje u nimalo jednostavnim problemima ove vrste dokumenata. U svojim komentarima, autor je pokazao puno mere i sve što bi opteretilo čitaoca ostavio za veoma sadržajne napomene. Bogata bibliografija svedoči da iza ove knjige malog obima stoji obimno i savesno sprovedeno istraživanje, što ne ostavlja sumnje u pouzdanost čitanja i tumačenja magijskih tekstova koji su neprocenjivo svedočanstvo o verovanjima narodnih masa krajem antičkog perioda.

3.IV 1992

Marijana Rici
Filozofski fakultet
Beograd